

GREENPEACE

EEN NIEUWE WIND VOOR HET LANDBOUWBELEID? DAT KAN NOG!

© Freek Verdonckt

Met een jaarlijks budget voor België van zo'n 700 miljoen euro geeft het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) van de Europese Unie (EU) vorm aan de voedselproductie en -verwerking in ons land. Vanaf 2021 gaat een nieuw GLB van kracht. Een unieke kans om belastinggeld te investeren in een nieuw landbouwsysteem dat werkt voor mens, natuur en klimaat.

Het grootste deel van het GLB budget gaat momenteel naar het ondersteunen van intensieve landbouwpraktijken. Deze brengen schade toe aan onze gezondheid en het milieu. Duurzame ontwikkeling van rurale gebieden is hierdoor onmogelijk. Op dit onverstandig gebruik van belastinggeld hebben Belgische burgers geen vat. Vanaf 2021 gaat een nieuw GLB van kracht. Over de inhoud wordt nu al onderhandeld. Dit proces is dé kans voor een koerswijziging: rechtvaardiger, duurzamer en coherenter. Een kans om belastinggeld te investeren in publieke goederen zoals natuur, milieu en klimaat.

Ons huidige landbouwsysteem heeft funeste gevolgen voor natuur en klimaat. Talrijke wetenschappelijke studies tonen aan dat de intensieve landbouw in België een belangrijke oorzaak is van verlies aan biodiversiteit, zowel in landbouw- als Natura 2000-gebieden. Deze landbouwpraktijken vervuilen water, bodem en lucht en ze dragen bij tot klimaatverandering. Daarbij komt nog dat de gemiddelde consumptieprijzen sneller gestegen zijn dan de afzetprijzen.

Het GLB speelt een sleutelrol bij de opbouw van een landbouwmodel dat vandaag het milieu ernstig bedreigt en de landbouwers geen waardig inkomen biedt. Het kan nochtans helemaal anders. Maar daarvoor is wil nodig. In een voorstel voor de hervorming van het beleid na 2020, stelde de Europese Commissie een meer resultaatgerichte aanpak voor. Ook subsidiariteit staat centraal. Dat betekent dat lidstaten meer inspraak krijgen in de uitvoering van de GLB-programma's. Er is wel een kader van minimumresultaten die ze moeten behalen. Ook al is het voorstel van de Commissie allesbehalve perfect, het verschuift een groot deel van de verantwoordelijkheid voor de toekenning van GLB-budgetten - en meteen ook voor de verwezenlijking van doelstellingen - naar de Lidstaten. België is dus meer dan ooit in staat om de publieke middelen van het GLB op een efficiënte manier te gebruiken. Zo kan de sector overschakelen naar een duurzame landbouw die tastbare resultaten bereikt voor mens, milieu en klimaat.

WWF, Natuurpunt, Greenpeace en Bond Beter Leefmilieu pleiten ervoor om bij het opmaken van de regionale strategische plannen, het gemeenschappelijk landbouwbeleid grondig te hervormen. Plannen waarin de belastingbetalers landbouwpraktijken financiert die vervuilen en ten koste gaan van biodiversiteit en klimaat kunnen niet langer. Een landbouw die duurzame resultaten oplevert voor mens, milieu en klimaat moet het doel zijn. De achteruitgang van de biodiversiteit, de vernietiging van het leefmilieu en de dramatische vermindering van het aantal landbouwers in België zijn onrustwekkend. Deze hervorming is het de laatste kans voor het GLB om bij te dragen aan de bescherming van milieu, biodiversiteit en rurale landschappen in ons land. Dankzij een nieuw GLB, gericht op duurzame landbouw, zal België haar Europese en internationale verbintenissen inzake biodiversiteit en klimaat kunnen respecteren.

Voor dit nieuwe GLB vragen we:

1 Financiële middelen om effectieve resultaten te behalen voor de natuur

3 Een consequente toepassing van milieuwetgeving binnen de randvoorwaarden van het GLB

2 Het einde van subsidies die nadelige effecten hebben op milieu en klimaat

4 Een verbetering van het bestuur en van het prestatiekader

Waarom is dit de laatste kans voor het GLB ?

De biodiversiteit gaat achteruit

In België gebruikt de landbouwsector 45 % van de totale landoppervlakte en heeft dus een sterke invloed op de biodiversiteit^{i,ii}. Vogels worden vaak gebruikt als indicator van biodiversiteitsverlies. 38 % van de 161 vogelsoorten die in Vlaanderen geëvalueerd werden, lopen het risico uit te sterven of zijn kwetsbaar. Het merendeel van de kwetsbare soorten zijn landbouwsoortenⁱⁱⁱ. De biodiversiteit is nochtans ook voor landbouw een belangrijke productiefactor. Landschapselementen als hagen, bosjes, poelen, terrassen en grassroken (en de daaraan verbonden soorten) reguleren de ecosystemen die ons voedsel produceren. Door de dalende biodiversiteit kunnen ecosystemen minder goed reageren op klimaatverandering, ziekten en schadelijke organismen. Uiteindelijk worden zo ook de voedselzekerheid en de gezondheid van de consument op het spel gezet.

De landbouw is een belangrijke producent van broeikasgassen

In 2016 was de landbouw verantwoordelijk voor 10,4 % van de uitstoot van broeikasgassen in België. Het gaat hoofdzakelijk om uitstoot die niet met energieverbruik te maken heeft, namelijk methaan en lachgas, vooral afkomstig van de veeteelt^{iv}. De landbouw staat op de 5de plaats in het klassement van broeikasgas uitstotende sectoren^v.

Grasland verdwijnt en wordt minder waardevol

Graslanden kunnen erg waardevol zijn voor het milieu: ze remmen erosie af en slaan koolstof op in de bodem. Het GLB onderscheidt blijvend en tijdelijk graslanden. Die waren in 2015 goed voor respectievelijk 30,4 % en 9 % van de oppervlakte van Vlaanderen. Maar de oppervlakte van de meest waardevolle categorie - blijvend grasland - liep de voorbije decennia fors achteruit (-21 % tussen 1990 en 2015). Ze werden hoofdzakelijk vervangen door tijdelijk en intensief grasland, maïsvelden en andere industriële gewassen (zoals aardappelen). Teelten als maïs, aardappelen, of vollegrond groenten zijn schadelijker voor het milieu omdat de oogsttechnieken vaak de bodemeigenschappen niet respecteren. Ook staan dergelijke gewassen garant voor een hoge input aan chemische meststoffen en pesticiden. Op gewestelijk niveau mag de oppervlakte van blijvend grasland nooit meer dan 5% onder een referentie-areala zakken. Omdat ook elk nieuw grasland dat ouder is dan 5 jaar als bijkomend blijvend grasland wordt beschouwd en omdat Europa enkel het saldo aan verloren grasland in rekening brengt, ontstaat een ongewenst neveneffect: we zien namelijk aan de minzijde grote oppervlakten ecologisch waardevolle graslanden verdwijnen, die aan de pluszijde door recente en minder soortenrijke graslanden worden vervangen. Deze broekzak-vestzak operatie leidt er in de praktijk toe dat de ecologische kwaliteit van ons grasland stelselmatig afneemt^{vi}.

De systemen voor productie en verwerking van voedsel in België veroorzaken biodiversiteitsverlies buiten de nationale grenzen

De mondiale ecologische voetafdruk van het Belgische voedselsysteem is hoog omdat we landbouwgrondstoffen invoeren die rechtstreeks verantwoordelijk zijn voor ontbossing in andere streken. Deze grondstoffen gaan vooral naar de productie van vlees en zuivel. Deze hangt sterk af van de import van eiwitrijk voeder voor dieren - vooral soja. De voedingsindustrie hangt dan weer sterk af van de verwerking van palmolie. Deze twee producten veroorzaken ernstige problemen in de zones waar men ze produceert (Brazilië en Argentinië voor soja, Indonesië en Maleisië voor palmolie). Die problemen zijn ontbossing, degradatie van bossen, aantasting van habitats en dus verlies van biodiversiteit, verdrijving of gedwongen migratie van landbouwers, verlies van werkgelegenheid en toenemende voedselonzekerheid. Hoewel België maar een klein Europees land is, was het in 2016 de 8ste importeur van soja en de 5de importeur van palmolie^{vii}.

De bodemkwaliteit vermindert

Sedert het begin van de jaren 1990 daalt de hoeveelheid organische stof in de Belgische landbouwbodems. Het lagere gehalte aan organische koolstof is rampzalig voor de bodemvruchtbaarheid en verhoogt het risico op verwoestijning. Bij meer dan de helft van bodemstalen genomen in Vlaanderen tussen 2004 en 2007, werd een vermindering van het gehalte aan organische stof

vastgesteld^{viii}. Deze vermindering is het gevolg van een intensievere bewerking van de bodems en van de overgang van weideland naar akkerland.

Impact op water- en luchtkwaliteit

De landbouwsector, in het bijzonder de veeteelt, draagt in hoge mate bij tot de vervuiling van water, bodem en lucht. Stikstof en fosfor komen in het water terecht. Ammoniak en fijn stof bezoedelt onze lucht.

Volgens deze gegevens wordt ook de grenswaarde voor nitraten (50 mg/l) overschreden voor oppervlaktewater op 28 % van de plaatsen in Vlaanderen waar stalen werden genomen. De concentratie nitraten in grondwater overschrijdt de maximum toegelaten waarde in 34 % van de landbouwzones in Vlaanderen. Het fosfaatniveau in het oppervlaktewater overschrijdt de kwaliteitgrens in 63 % van de gecontroleerde sites in Vlaanderen^{ix,x}.

In Vlaanderen is landbouw de voornaamste bron van verzurende uitstoot. Het aandeel van de sector ligt op 38 %. In 2016 was de sector verantwoordelijk voor 7 % van de emissies van stikstofoxiden en bijna 95 % van de ammoniakuitstoot. Deze cijfers vertegenwoordigen respectievelijk 47 % en 37 % van de totale emissies. De veeteelt, in het bijzonder de dierlijke mest, is verantwoordelijk voor 84 % van de ammoniakuitstoot^{xi}.

Het gebruik van pesticiden ligt tweemaal zo hoog als in Europa

Met 5,6 kg product/ha landbouwgrond gebruikt België tweemaal zoveel pesticiden als het Europese gemiddelde (2,3 kg/ha). Bovendien onthield België zich bij een stemming over een verbod op neonicotinoïden in de EU. Nochtans stemden ¾ van de lidstaten voor dit verbod omdat deze pesticiden erg giftig zijn voor bijen. België is ook één van de voornaamste landen die « uitzonderlijk gebruik » van neonicotinoïden eisen voor de suikerbietenteelt. Maar neonicotinoïden zijn niet alleen schadelijk voor de natuur, ze kunnen ook kanker veroorzaken, de vruchtbaarheid verminderen en het hormonaal evenwicht van mensen verstoren.

Het huidige landbouwmodel betaalt geen correcte prijzen aan de producenten

De netto toegevoegde waarde van de productie is de laatste tien jaar gedaald. De voorbije dertig jaar stijgen de consumptieprijzen in België sneller dan de productieprijs^{xiii}. De prijzen voor landbouwproducten zijn nauwelijks hoog genoeg om de bedrijfskosten te betalen en zijn verre van voldoende om de reële kosten voor milieubescherming te dekken. De openstelling van de Europese landbouw voor de wereldmarkt creëert concurrentie tussen producten die niet moeten voldoen aan dezelfde wetgeving op sociaal gebied, of op vlak van milieu en voedselveiligheid. Daardoor wordt het niveau van de sociale en ecologische doelstellingen naar beneden gehaald. Op lange termijn bedreigt deze situatie de kwaliteit van de voedselproductie en de gezondheid van de consument. Omdat de sector niet erg rendabel is en de prijzen van de landbouwgrond erg gestegen zijn, is het aantal landbouwbedrijven in België structureel gedaald. Maar de grootte van de bedrijven en de gemiddelde oppervlakte namen toe. Tussen 1980 en 2017, verdwenen 68 % van de bedrijven en 62 % van de jobs in de landbouwsector. En dat terwijl de gemiddelde grootte van de bedrijven verdrievoudigde^{xiv}. Jonge landbouwers verliezen interesse voor het werk in de landbouw. Vanuit economisch en sociaal standpunt zijn deze tendensen een bedreiging voor de werkgelegenheid. Een dynamisch sociaal weefsel is cruciaal om rurale gebieden te laten floreren.

Intensieve landbouw creëert een economische, sociale en ecologische crisis in België. De tijd die ons nog rest om deze tendens om te gooien is beperkt. We hebben een landbouwbeleid nodig dat de landbouwers uit de impasse van de intensieve landbouw helpt. Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid is sedert zijn beginjaren het voornaamste beleid dat de Belgische en Europese productiemethodes bepaalt. De landbouwers hebben de signalen van het GLB gevolgd. In het nieuwe voorstel voor het GLB post 2020 komt een groot deel van de verantwoordelijkheid bij de Lidstaten te liggen. Het is dus de Vlaamse, Waalse en Federale politiek die het verschil kunnen en moeten maken. We moeten overschakelen van een systeem met productiesteun naar een systeem van steun aan de ecosysteem diensten die de landbouwers leveren.

Waarom werkt het GLB niet langer?

De Belgische belastingbetaler draagt ieder jaar meer dan 700 miljoen euro bij aan de Belgische intensieve landbouw. Dit is geen goede zaak voor het milieu en geeft geen stimulans aan de omslag naar een echt duurzame landbouwproductie.

De leiders van de EU verbonden zich ertoe geld vrij te maken voor de uitvoering van richtlijnen voor natuurbescherming. Ze besloten dit niet te regelen via een afzonderlijk fonds voor natuur, maar via de mobilisering van fondsen uit andere beleidsdomeinen, vooral de landbouw. In het kader van zijn Nationaal Energie- en Klimaatplan (dat op zijn beurt deel uitmaakt van het klimaat-energiepakket van de EU voor 2030) beloofde België de uitstoot van broeikasgassen met 35 % te verminderen tegen 2030 voor de niet-ETS-sector. Eén van de instrumenten om dit doel te bereiken is het landbouwbeleid. Ondanks deze ambities, slaagt het GLB er nog steeds niet in om doeltreffende programma's of regelingen voor te stellen op vlak van milieu. Het financiert landbouwmodellen die absoluut niet duurzaam zijn, in plaats van modellen die milieu en gezondheid respecteren.

De subsidies van het GLB worden hoofdzakelijk gebruikt om de landbouw nog intensiever te maken. Dit doet de impact op milieu

enkel nog toenemen. Volgens het Europees Milieuagentschap is vooral de landbouw verantwoordelijk voor de verdwijning van soorten en habitats binnen de EU^{xv}. Pogingen om de GLB koers te wijzigen, zoals de «vergroening» van de eerste pijler van het GLB, hebben geen echte verandering opgeleverd^{xvi, xvii, xviii}. Dit komt vooral door een gebrek aan politieke wil en door tegenstand vanuit de intensieve landbouwlobby. De economische problemen van de landbouwsector zijn een realiteit. Deze kunnen echter niet opgelost worden door het negeren van de (wetenschappelijk bewezen) negatieve milieu-impact van het industrieel landbouwmodel.

Dit moet veranderen met het nieuwe GLB, als we nog een kans willen hebben om de biodiversiteit in België te redden, ons water te zuiveren, de uitstoot van broeikasgassen uit de landbouw te verminderen en onze bodems te beschermen. Dit is essentieel om de voedselproductie én de landbouwsector op lange termijn te vrijwaren. We hebben een GLB nodig dat de juiste signalen naar landbouwers stuurt. Een GLB dat hen helpt om over te schakelen naar systemen voor voedselproductie die werken met en voor mens en natuur.

Hoe kan België het roer van het GLB omgooien?

Bij de volksraadpleging van de Commissie over het GLB, vroegen meer dan 80 % van de ondervraagde personen (meer dan 255 000 burgers - waaronder 20.000 Belgen) om een radicale omschakeling naar duurzaamheid. De meerderheid van de landbouwers (64 %) en de niet-landbouwers (92 %) verklaarden dat het GLB niet genoeg deed voor het milieu^{xix}.

De juridische ontwerptekst van de Commissie voor de periode na 2020 werd in juni 2018 voorgesteld. Deze tekst geeft geen voldoende antwoord op de vragen van de burgers en landbouwers, die heel wat ambitieuzere doelen hadden voor milieu en klimaat. De tekst beschermt verouderde en ondoeltreffende maatregelen (zoals rechtstreekse en gekoppelde steun).

In haar voorstel biedt de Commissie meer flexibiliteit aan Lidstaten. Deze moeten aan de Commissie een « strategisch plan » voorleggen en dit laten valideren. Het moet de periode 2021-2027 dekken en duidelijk maken hoe de Lidstaat denkt de 9 economische, ecologische en sociale doelen te bereiken, en dat op Europese schaal. In België werken Vlaanderen en Wallonië elk afzonderlijk aan dit strategische plan.

In het kader van deze strategische plannen moeten de gewesten maatregelen voorstellen om landbouwers te helpen verder te gaan dan de verplichte milieumaatregelen. Dit moet gefinancierd worden door een deel van de directe steunmaatregelen. Iedere Lidstaat moet ook minstens 30 % van zijn budget voor rurale ontwikkeling besteden aan maatregelen voor milieu en klimaat. Op Europese schaal wordt aangenomen dat 40 % van het globale budget van het GLB moet bijdragen aan maatregelen voor het klimaat. De Commissie is van mening dat de landbouwfondsen een bijdrage zullen leveren ter hoogte van zo'n 50 % van de totale financiering voor klimaatacties tussen 2014 en 2020^{xx}.

Het huidige voorstel van de Commissie bevat erg weinig waterdichte maatregelen voor milieubescherming. De nieuwe «resultaatgerichte» aanpak steunt op a) allesbehalve perfecte sociale en ecologische maatregelen; b) verouderde beleidsinstrumenten en c) bedragen die uitgegeven worden voor een reeks maatregelen, zonder na te gaan of ze wel doeltreffend zijn en werkelijk verband houden met de doelen.

Het zijn dus de Vlaamse en Waalse gewesten die ervoor moeten zorgen dat we met dit nieuwe systeem de milieudoelen bereiken. De Belgische bewindslieden moeten regionale strategische plannen uitwerken met ambitieuze milieudoelen. Ze moeten innoverende politieke instrumenten creëren voor de transitie naar een duurzame landbouw, en op een doeltreffende manier meten hoe we vooruitgang boeken in de realisatie van die milieudoelen.

We roepen de beleidsmakers op een shift te maken van het huidige intensieve landbouwmodel naar een landbouw die het milieu en de biodiversiteit respecteert. Deze landbouw moet veerkrachtig genoeg zijn om geopolitieke onrust, economische schokken en klimaatverandering te remediëren. Dit alles met een goede verloning voor landbouwers om duurzame goederen en diensten voor de burgers en maatschappij aan te leveren. Daarom vragen we:

- 1. Financiële middelen om werkelijk resultaten te behalen voor de natuur**
- 2. Het einde van subsidies die nadelige effecten hebben op milieu en klimaat**
- 3. Geldende milieuregeling als sluitende randvoorwaarde voor GLB-subsidies**
- 4. Een verbetering van het bestuur en van het prestatiekader performance**

Vraag 1: Financiële middelen om effectieve resultaten te behalen voor de natuur

Waarom deze vraag?

Een recente evaluatie van de FAO (VN-organisatie voor voedsel en landbouw) toonde aan dat ondervoeding zelden voorkomt binnen de EU en dat voedselonzekeerheid beperkt is^{xxi}. De studie besluit dat de gevolgen van klimaatverandering een aanzienlijke uitdaging zijn voor de landbouw. De strijd tegen klimaatverandering en tegen biodiversiteitsverlies is dus van essentieel belang voor onze voedselzekerheid. Bovendien bevat het Verdrag betreffende de werking van de EU (VwEU) de verplichting om milieuzorg in andere beleidsvelden op te nemen (Artikel 11). We moeten deze verplichting respecteren door het principe « de vervuiler betaalt » in het landbouwbeleid toe te passen.

De Belgische strategische plannen moeten deze principes integreren. Basisvereisten voor milieu werden voor alle landbouwers vastgelegd in randvoorwaarden via de zogenaamde 'conditionaliteit'. Een dergelijke basisreferentie moet zonder compensatie gerespecteerd worden.

Om de biodiversiteit in landbouwgebied te verbeteren (bijvoorbeeld door het creëren van habitats voor akkernatuur of het bouwen aan groen-blauwe netwerken), moeten landbouwers zich actief en continu inzetten. Maar de markt en de reglementering maken het hen hierbij niet gemakkelijk. Extensiever werken, het stopzetten van sommige landbouwpraktijken (grasland omzetten, maaien, ploegen) of het vrijwaren van landbouwareaal als ecologische ruimte tast de productiviteit van het bedrijf aan. Als landbouwers - méér dan wettelijk bepaald - zorgen voor positieve effecten en/of negatieve effecten kunnen drukken, moeten zij daar ook voor beloond en aangemoedigd kunnen worden. We moeten ook een minimumbedrag vrijwaren voor biodiversiteit.

Op het gebied van klimaatverandering stelt de Europese Commissie voor om de meerderheid van de GLB-betalingen als klimaatuitgaven te beschouwen. Zo neemt de Commissie in dit voorstel aan, dat 40 % van de rechtstreekse betalingen bijdragen aan de klimaatdoelen. Het huidige voorstel voorziet nochtans geen globale planning voor financieringsinstrumenten die zouden kunnen bijdragen aan de realisatie van klimaatdoelen en onderzoekt niet in welke mate dit mogelijk zou zijn. De EU gebruikt klimaatcoëfficiënten die systematisch de bijdrage van specifieke interventies in klimaatactie overschatten, zonder dat daar een heldere verantwoording tegenover staat. De betalingen financieren namelijk evengoed acties die op papier als klimaatvriendelijk worden beschouwd, maar in werkelijkheid schade toebrengen aan onze gemeenschappelijke klimaatdoelen. Dit zijn bijvoorbeeld betalingen voor industriële veeteeltbedrijven of voor het produceren van biomassa voor energieproductie. Deze methodologie kreeg al hevige kritiek van de Europese Rekenkamer^{xxii}.

Bovendien houdt deze aanpak geen rekening met het gegeven of de absolute uitstoot van broeikasgassen vermindert of niet. We zouden maar over echte « klimaatuitgaven » mogen spreken als het gaat om uitgaven voor specifieke programma's, die de uitstoot van broeikasgassen in de landbouwsector netto verminderen, die de biodiversiteit netto verbeteren en die nauwkeurig gemonitord worden.

Wat zijn onze eisen voor de regionale strategische plannen?

Omdat de intensieve landbouw een diepe crisis veroorzaakt in de biodiversiteit en het klimaat, moet 50 % van het Belgische GLB-budget besteed worden aan onderbouwde klimaat- en milieumaatregelen. De helft daarvan moet specifiek gericht zijn op biodiversiteit. Deze strategie kan steunen op twee pijlers, via instrumenten die doeltreffend bijdragen tot deze doelen (de eco-schema's van de eerste pijler, bijvoorbeeld, moeten de landbouwers aanmoedigen om natuurvriendelijker te gaan produceren). De klimaat- en milieuaambities moeten we terugvinden in het ontwerp van de programma's die erop gericht zijn de uitstoot van broeikasgassen en het biodiversiteitsverlies in de landbouw te verminderen. Zo zouden we programma's kunnen opzetten die landbouwers helpen om succesvolle bedrijfsmodellen op te zetten rond agro-ecologie, agrobosbouw, natuurlijk grasland of voederautonomie. Ze kunnen ook geholpen en gestimuleerd worden om over te schakelen naar een gemengd bedrijf met betere en beperktere veeteelt, om zo uit het industriële systeem te stappen. Meetbare indicatoren voor klimaat en biodiversiteit moeten voor iedere maatregel uitgewerkt worden. Het is vooral belangrijk op een doeltreffende manier te kunnen zien of en hoe een programma bijdraagt aan klimaat of biodiversiteit. We willen vooral duidelijk weten welke programma's bijzonder toegespitst zijn op klimaat en biodiversiteit, en welke bijdrage ze leveren aan de doelen voor klimaat en biodiversiteit: een significante bijdrage, een matige - of helemaal geen.

Om te garanderen dat de programma's de verwachte resultaten opleveren, moet het equivalent van 10 % van het budget voor klimaat- en milieumaatregelen in de landbouw besteed worden aan een onafhankelijke coaching van de landbouwers en de wetenschappelijke opvolging van de programma's. Het is belangrijk om landbouwers bij te staan met raadgevers die de nodige bedrijfseconomische ervaring en ecologische kennis hebben, zodat dit proces vlotter kan verlopen.

Via de fondsen van het GLB moeten we de landbouwers ook aanmoedigen om naar een houdbare veestapel te evolueren en deze op een ecologische manier te beheren. Dit is goed voor het dierenwelzijn, vermindert de uitstoot van vervuulende gassen als methaan en ammoniak en beperkt het gebruik van antibiotica tot een minimum. Een transitie van de volledige sector naar een ecologisch productiemodel zou ook helpen bij een ander chronisch probleem, met name de overproductie in de dierlijke sector die de prijzen naar beneden haalt.

Waarom winnen landbouwers én het milieu hierbij?

Een « natuurvriendelijke landbouw » is voordelig voor de landbouwers die het duurzaamst werken, die erin slagen hun bedrijf te beheren met respect voor de biodiversiteit. De Belgische belastingbetaler heeft zo de garantie te genieten van een maatschappelijk voordeel in ruil voor een vergoeding aan de landbouwers. Deze landbouw zorgt voor een alternatieve inkomensstroom die meer stabiliteit brengt in de huidige schommelende landbouwmarkt. Niet alleen pakken we zo klimaatverandering aan, we garanderen tegelijkertijd de landbouwproductie in België op lange termijn.

Vraag 2: Het einde van subsidies die nadelige effecten hebben op milieu en klimaat

Waarom deze vraag?

Perverse subsidies corrigeren geen gebreken van de markt. Integendeel, ze verergeren ze of zijn verantwoordelijk voor andere negatieve bijwerkingen. Zo krijgen we het tegenovergestelde van wat we zoeken. In milieucontext kunnen we zeggen dat ze « milieuschadelijk » zijn. De Biodiversiteitsconventie, die België ondertekende, heeft in het kader van haar strategie voor natuurbehoud als doel deze « perverse subsidies » af te bouwen.

Vele subsidies van het GLB zijn te beschouwen als « pervers ». Ze bevorderen met name intensieve landbouwpraktijken, spelen in de kaart van industriële veeteelt of belemmeren structurele aanpassingen aan de klimaatverandering. Bovendien bieden deze subsidies niet de sociale en economische voordelen die ze zouden moeten bieden.

Wat zijn onze eisen?

Om de perverse subsidies van het GLB te beëindigen en om te schakelen zijn de onderstaande interventies voor ons absoluut noodzakelijk.

Gekoppelde steun houdt verband met betalingen voor specifieke landbouwactiviteiten, zoals bij ons bijvoorbeeld het aantal kalvingen van vleesvee, waar in België het grootste deel van de gekoppelde GLB-steun naar toe gaat. De Commissie beweert dat de « gekoppelde steun » landbouwers helpt die « lijden onder een structureel onevenwicht van de markt in een sector ». Maar gekoppelde steun zit zodanig ineen dat landbouwers vooral aangemoedigd worden om steeds meer en intensiever te produceren, terwijl er niet méér vraag bestaat. Gekoppelde steun helpt sommige productiesystemen om op korte termijn leefbaar te blijven, maar slaagt er niet in die systemen te oriënteren naar opties die op lange termijn duurzamer zijn voor mens en milieu. Gekoppelde steun is niet geschikt om de nagestreefde sociale doelen te verwezenlijken. Ondanks de bijkomende subsidies, blijven kwekers van rundvee - en in mindere mate de zuivelproducenten - de landbouwers met het laagste inkomen. Bovendien beschouwt de OESO deze steun als « schadelijk voor het milieu ». We zouden deze vorm van steun moeten vervangen door betalingen voor andere productiemodellen met concrete voordelen voor milieu en biodiversiteit. In plaats van landbouwers te betalen voor het aantal koeien en kalveren, wensen we een GLB dat het duurzaam beheer van waardevol grasland vergoedt via extensieve veeteelt, of door, bijvoorbeeld, een premie te betalen voor bijkomend extensief grasland of voor agrobosbouw.

Ook de « **investeringssteun** » (eenmalige subsidies voor landbouwinvesteringen) gaat vandaag vooral in de richting van steun aan intensieve praktijken. Deze steun wordt bijvoorbeeld toegekend voor de aankoop van zware machines of de bouw van megastallen. Andere voorbeelden zijn de uitbreiding van een irrigatiesysteem in droge zones of installaties voor industriële verwerking. Om deze investeringen af te schrijven zijn landbouwers gedwongen om zich te specialiseren en intensiever te werken. Ze hebben de neiging hiermee de productie af te stemmen op de wereldmarkt en prioriteit te geven aan economische doelen, eerder dan aan sociale doelen of milieudoelen een invulling te geven. Steeds verder doorgedreven specialisering, uitbreiding en intensifiëring doen de schuldenlast stijgen, zonder dat daardoor het inkomen van de landbouwers verbetert. Daardoor worden landbouwers meer en meer afhankelijk van andere partijen, zoals producenten van veevoeder, groothandelaars of leveranciers van hoogtechnologische installaties. De landbouwers raken in een impasse van intensifiëring en schulden (lock-in), waardoor een

overgang naar een alternatief economisch model voor de landbouw zo goed als onmogelijk wordt. Investeringssteun moet veranderen in steun voor investeringen in ecologische transitie, zodat landbouwers zich kunnen oriënteren naar een agro-ecologisch bedrijfsmodel en hun productie kunnen commercialiseren via een korte keten.

Industriële landbouw. Het geld van het GLB is publiek geld. Het mag dus geen vervuilers belonen. Industriële landbouwbedrijven drukken een groot aantal dieren samen in beperkte ruimtes en zijn vervuilend. Ze produceren grote hoeveelheden methaan, nitraten en fosfaten. De fondsen van het GLB zouden hen dus geen (rechtstreekse of onrechtstreekse) steun mogen bieden. We zouden goed door-dachte beperkingen moeten opleggen aan bedrijven met hoge vee-densiteiten. Idem als ze minder dan 50 % van hun voeder zelf produceren of bij een dichtbijgelegen bedrijf aankopen en/of voeder voor vee importeren, vooral als dit voeder komt uit ontboste gebieden. We denken daarbij aan de import van soja. Ook bedrijven die preventief antibiotica gebruiken en een hele kudde behandelen terwijl maar een paar dieren ziek zijn, sluiten we best uit van steun. Als we rekening houden met de noodzaak minder vlees te produceren en te consumeren^{xxiii, xxiv, xxv} dan moet het GLB uitgaven vermijden die de consumptie van dierlijke producten aanmoedigen. In plaats daarvan moet het de transitie naar een gezonde en duurzame voedingswijze versnellen. Dit wil zeggen: meer plantaardige voeding, veel minder en beter geproduceerd vlees, zuivelproducten en eieren.

Risicobeheer. Het intensieve landbouwmodel is gebaseerd op specialisering in een heel beperkt aantal teelten. Daardoor raken landbouwers opgesloten in een vicieuze cirkel: ze zijn afhankelijk van landbouwproductiemiddelen en kwetsbaar bij onstabiele prijzen en een slechte oogst. De staat financiert instrumenten om met deze risico's om te gaan. Hierdoor is omschakelen naar een veerkrachtiger en gediversifieerder productiesysteem moeilijk. Landbouwers worden ertoe aangezet om meer grondstoffen te gebruiken en meer risico's te nemen. Dit geeft aanleiding tot het verschuiven van de gelden van het GLB naar de privésector waarvan het economische model op deze risico's is gebaseerd. We moeten innoverende landbouwstructuren gaan bevorderen. We kunnen bijvoorbeeld akkerbouw en veeteelt weer met elkaar verbinden, agro-ecologische praktijken toepassen die biodiversiteit stimuleren. Ook streven naar autonomie productie van veevoeder moeten centraal komen te staan. Alleen zo zullen landbouwers beter kunnen omgaan met klimaatgrillen, schadelijke organismen en ziekten, en zullen ze minder de speelbal zijn van schommelingen op de wereldmarkt.

Waarom winnen landbouwers én het milieu hierbij?

Decennialang stimuleerde het beleid specialisering en intensifiëring. Daardoor ging de efficiëntie per kg product erop vooruit. Maar dit beleid bereikte de fundamentele doelen niet. De landbouwer ontvangt geen waardig loon voor zijn werk en door volumegroei botsen we alsnog tegen milieugrenzen aan. Gekoppelde steun helpt sommige landbouwsystemen om op korte termijn leefbaar te blijven, maar slaagt er niet in om de sector te heroriënteren naar duurzame opties op sociaal vlak en milieuvlak. Op lange termijn dragen deze maatregelen dus bij tot een daling van het aantal landbouwers. Grote bedrijven nemen de kleinere over. Deze artificiële steun ondermijnt eveneens landbouwers die competitief proberen te zijn op andere gebieden, zoals kwaliteit en duurzaamheid. We hebben nood aan een herstructurering van dit systeem. De nadruk moet liggen op de productie van kwaliteit in plaats van kwantiteit. Dit kan producenten en consumenten alleen maar ten goede komen.

Vraag 3: Geldende milieuregelgeving als sluitende randvoorwaarde voor GLB-subsidies

Waarom deze vraag?

Binnen het GLB zijn rechtstreekse betalingen verbonden aan het respecteren van de milieuwetgeving en andere wetten via randvoorwaarden (de zogenaamde « versterkte conditionaliteit » in de GLB2020 teksten). Het doel is erover te waken dat wie publieke middelen ontvangt binnen het GLB ook helemaal in orde is met alle geldende wetgeving rond milieu, volksgezondheid en dierenwelzijn. Zo mogen landbouwbedrijven bijvoorbeeld geen natuurlijke elementen uit het landschap verwijderen, moeten ze bemesten of sproeien binnen de reglementaire afstand van waterlopen houden en goede landbouwpraktijken toepassen om erosie tegen te gaan. Ze moeten de basisnormen voor milieu strikt respecteren. Momenteel laten zowel randvoorwaarden zelf als de controle erop veel te wensen over. De regels worden breed geïnterpreteerd, de controles zijn zeldzaam. Talrijke lacunes bieden mogelijkheden om de voorwaarden te omzeilen, tenminste toch voor wat milieu betreft, zo bevestigde de Europese Rekenkamer^{xxvi}.

Idealiter zouden de randvoorwaarden, in hun geheel, een basiskwaliteit moeten garanderen voor milieu en natuur. Maar het is duidelijk dat het systeem niet doeltreffend genoeg is. De misbruiken gaan door, habitats en soorten gaan achteruit door de huidige landbouwpraktijken.

Wat zijn onze eisen?

De Europese Commissie wil een verstrenging van de randvoorwaarden inzake milieu waaraan landbouwers moeten voldoen om subsidies te ontvangen via het GLB. Dat is terecht. Maar een doeltreffende « versterkte conditionaliteit » moet het respect eisen van alle pertinente artikels van de EU-wetgeving voor de bescherming van milieu, volksgezondheid en dierenwelzijn. Daaronder vallen ook de wetten die water vrijwaren van vervuiling, de uitstoot van schadelijke emissies beperken, het gebruik van pesticiden regelen en wilde fauna en habitats beschermen. De versterkte conditionaliteit moet ambitieuzer worden door teeltwisseling te verplichten, waardevol blijvend grasland te beschermen en te behouden, de bodem duurzaam te beheren, enz. Iedere betaling moet rechtstreeks gebonden zijn aan het volgen van klimaat- en milieুবindingen, zodat het principe van « de vervuiler betaalt » gerespecteerd blijft. Een andere voorwaarde is het respect van de sociale rechten van landbouwers en landbouwwerkers. Aan inkomenssteun moet ook een verbintenis hangen dat minimum 10 % van alle akkerland een onderbouwde natuurfunctie krijgt, via landschapselementen zoals hagen, bomen, poelen of bermen. Dit

kunnen ook groenstroken zijn die beheerd worden om de biodiversiteit in de landbouw te vergroten en akkervogels, akkerplanten en wilde bestuivende insecten aan te trekken. Alleen met deze « versterkte conditionaliteit » kunnen we op een doeltreffende manier de milieuschade in de landbouw beperken.

Maar de inhoud van de randvoorwaarden is niet het enige vraagstuk. Een van de voornaamste problemen is het gebrek aan controle en toepassing. Het nieuwe GLB moet de nodige bepalingen en middelen voorzien om de toestand van natuur en het milieu na te gaan. Dat moet gebeuren via verschillende indicatoren (bestuivende insecten, hoeveelheid insecten, akkervogels, erosie, pesticiden in waterlopen en zo meer). Het GLB zou eenvoudiger worden voor overheden en landbouwers, en beter zijn voor het milieu, als we zouden overschakelen van een controlesysteem dat individuele landbouwers bestraft voor kleine administratieve overtredingen - zoals hagen die niet de goede breedte hebben of dieren die rondlopen zonder oormerk - naar een systeem dat moedwillige fraude en structurele milieu- en natuur-overtredingen opspoorst. Denk maar aan illegaal mestvervoer, het meemesten van waterlopen, het verwijderen van kleine landschapselementen of het omploegen van grasland dat in Natura 2000-gebieden ligt. Controles ter plaatse zullen altijd noodzakelijk zijn om te verifiëren of de landbouwers volgens de basisvereisten werken: worden de maaidata die vastliggen in de agromilieumaatregelen gerespecteerd? Zijn er wel degelijk bufferzones? Worden er geen pesticiden gebruikt op plaatsen waar dit verboden is? Hebben de varkens wel afleidingsmateriaal en hebben ze nog een intacte staart? Controle via satelliet en drones wordt al vaak ingezet voor precisielandbouw voor productieve landbouwtechnieken. Deze instrumenten kunnen verder worden ontwikkeld en kunnen gebruikt worden om het werk van de controleurs te ondersteunen. Zo kunnen de milieuproblemen gemakkelijker worden opgevolgd.

Waarom winnen landbouwers én het milieu hierbij?

Als we kwalijke en dikwijls buitenwettelijke praktijken blijven gedogen, belonen we de overtreders en dragen we bij aan de 'race to the bottom' naar steeds lagere kosten. Dat is niet alleen unfair tegenover diegenen die de regels wél volgen, het voedt ook de kloof met natuurvriendelijkere maar minder « competitieve » landbouwers. Duidelijke en solide regelgeving is essentieel, zo krijgen we rechtvaardige spelregels voor landbouwbedrijven. Alleen op die manier kan het GLB steun geven aan duurzame landbouwpraktijken, kleinere familiebedrijven en korte voedselketens, en kan publiek geld gebruikt worden voor publieke goederen.

Vraag 4: Een verbetering van het bestuur en van het prestatiekader

Waarom deze vraag?

Volgens het nieuwe model dat de Commissie voorstelt, zijn Lidstaten amper rekenschap verschuldigd over hun echte milieu- of socio-economische prestaties. Ze zijn alleen nog verplicht om het percentage landbouwers of het areaal waarop klimaat- en milieuverbintenissen geldig zijn aan te melden bij Europa. Nochtans zegt een rapport van geleverde inspanningen niet genoeg over de reële resultaten voor milieu en klimaat. Omdat de subsidies niet afhangen van concrete resultaten is het nieuwe prestatiemodel in de praktijk dus niet resultaatgericht, wat de retoriek van Europese Commissie (EC) ook moge zijn. De structuur van het nieuwe model doet niets anders dan halfslachtige milieuverbintenissen aanmoedigen, zodat een lidstaat een groot aantal inschrijvingen kan noteren en door de EC erkend worden als een « goede speler ».

Het GLB wordt ook verondersteld een belangrijke financieringsbron te zijn voor milieu- en klimaatbeleid. De overheden bevoegd voor milieu hadden tot nu toe geen formele functie en kregen maar een marginale rol in het debat. Overheden, wetenschappers en organisaties in de milieusector of sociale sector horen veel meer inspraak krijgen in het toekomstige GLB. Dit is nodig om te garanderen dat de milieu-informatie gebaseerd is op de best beschikbare kennis en om erover te waken dat de klimaat- en milieudoelen van het GLB ook echt worden gerealiseerd.

Wat zijn onze eisen?

Om te garanderen dat de Belgische strategische plannen in het kader van het GLB ook écht met het milieu rekening houden, moet België de nodige evaluatie en opvolging voorzien. Deze evaluatiemechanismen moeten bewijzen dat de regimes die deel uitmaken van het GLB echt doeltreffend en efficiënt zijn om de beleidsdoelen voor milieu en klimaat te realiseren. België moet belang hechten aan de reële milieuprestaties, niet aan het percentage landbouwgronden dat ingeschreven staat in de milieuprogramma's.

Om dit waar te maken, vragen we:

- Samenhang tussen, aan de ene kant, de doelen van het GLB en, aan de andere kant, een hele reeks andere doelen: bescherming van natuur, bescherming van wilde planten en dieren, duurzaam waterbeheer, bescherming van biodiversiteit en bodem, volksgezondheid, internationale samenwerking en ontwikkeling, preventie van klimaatverandering en verzachting van de gevolgen ervan. Ook de doelen van « alternatieve » landbouwverenigingen zijn van belang. De strategische doelen van het GLB moeten we afstemmen op de programma's voor plattelandontwikkeling, regionale ontwikkeling en andere hierbij aansluitende programma's.

- SMART doelen en precieze indicatoren, gebaseerd op goed gefundeerde gegevens. Milieudoelen moeten gebaseerd zijn op pertinente doelen die deel uitmaken van gewestelijke milieuwetgeving in België of Europese milieuwetgeving.

Wat de milieudoelen betreft: het efficiënte gebruik van hulpbronnen mogen we niet beschouwen als een doel op zich. De maatregelen om efficiëntie te verbeteren kunnen immers zware negatieve gevolgen hebben en de druk op natuurlijke hulpbronnen nog vergroten .

- De overheden bevoegd voor milieu moeten verantwoordelijkheid nemen voor de milieuaspecten van het GLB en voluit investeren in de globale onderhandelingen, de toepassing en de opvolging van de strategische plannen.

Waarom winnen landbouwers én het milieu hierbij?

Er bestaan steeds meer bewijzen dat specifieke landbouwpraktijken, zoals agro-ecologie, een positief effect kunnen hebben op landbouwproductie en natuurlijk kapitaal. Vervuiling door pesticiden, bodemerosie en uitstoot van broeikasgassen kunnen hierdoor teruggedrongen worden. Nieuwe praktijken kunnen de productiviteit verhogen én de diensten van ecosystemen en de biodiversiteit verbeteren, terwijl de kosten voor de landbouwers afnemen^{xxvii}. Recent onderzoek toonde aan dat de transitie naar een duurzame landbouw de werkgelegenheid bevordert, de arbeidsomstandigheden verbetert en de kosten voor milieu en volksgezondheid naar omlaag brengt^{xxviii, xxix}. Door goed doordachte milieuprogramma's in te voeren en te werken aan duidelijke milieudoelen, kan het GLB landbouwers een betere economische en sociale positie geven in de waardeketen. Tegelijk is het een doeltreffende manier de Belgische belastingbetaler te laten genieten van publieke goederen zoals een betere leefomgeving en een landschap met een rijke biodiversiteit.

1 Specifiek, Meetbaar, Aanvaardbaar, Realistisch en Tijdgebonden.

2 Bijvoorbeeld: investeringssteun voor ammoniumfilters maakte de stallen relatief milieuvriendelijker, maar leidde tot een absolute verhoging van het aantal dieren. De milieu-impact was dus negatief.

- Vraag 1 : Financiële middelen om werkelijk resultaten te halen voor de natuur**
- Vraag 2 : Het einde van subsidies die nefaste effecten hebben op milieu en klimaat**
- Vraag 3 : Geldende milieuregelgeving als sluitende randvoorwaarde voor GLB-subsidies**
- Vraag 4 : Een verbetering van het bestuur en van het prestatiekader**

Voor meer informatie kan u contact opnemen met:

Monica Schuster,
monica.schuster@wwf.be
WWF

Freek Verdonckt,
freek.verdonckt@natuurpunt.be
Natuurpunt

Laurens De Meyer,
laurens.demeyer@bbly.be
Bond Beter Leefmilieu

Sebastien Snoeck,
sebastien.snoeck@greenpeace.org
Greenpeace

REFERENTIES

- i Statbel: Utilisation du sol 2017. Consulté le 17 décembre 2018 : <https://statbel.fgov.be/nl/themas/leefmilieu/grond/bodemgebruik#news>
- ii Statbel: Kerncijfers landbouw 2018: <https://statbel.fgov.be/nl/nieuws/kerncijfers-landbouw-2018>
- iii Devos K., A. Anselin, G. Driessens, M. Herremans, T. Onkelinx, G. Spanoghe, E. Stienen, F. T'Jollyn, G. Vermeersch & D. Maes, 2016 De IUCN Rode Lijst van de broedvogels in Vlaanderen (2016). Rapport Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek. *Natuur.oriolus* 82 (4), 109-122
- iv Climat.be : la contribution des principaux secteurs aux émissions totales et leur évolution. Consulté le 17 décembre 2018 : <https://www.climat.be/fr-be/changements-climatiques/en-belgique/emissions-belges/emissions-par-secteur/>
- v VMM (2016). Lozingen in de lucht 2000-2016, p. 245-250.
- vi Milieurapport Vlaanderen. Areaal en teeltkeuze (dernière mise à jour: novembre 2018) : <https://www.milieurapport.be/sectoren/landbouw/sectorkenmerken/areaal-en-teeltkeuze>
- vii Food and Agricultural Organisation of the United Nations. FAOSTAT Statistics Database (2016). Rome
- viii MIRA (2013) Milieurapport Vlaanderen, Themabeschrijving Bodemkwaliteit. Overloop S., Vlaamse Milieumaatschappij, www.milieurapport.be
- ix Vlaamse Milieumaatschappij (2018), Nutriënten in oppervlaktewater in landbouwgebied, resultaten MAP- meetnet 2017-2018 ;
- x Milieurapport Vlaanderen. Nitraat in grondwater in landbouwgebied (dernière mise à jour: décembre 2018): <https://www.milieurapport.be/milieuthemas/waterkwaliteit/zuurstof-nutriënten/nitraat-in-grondwater-in-landbouwgebied>
- xi VMM (2017). Jaarrapport lucht - Emissies 2000-2016 en luchtkwaliteit in 2017 in Vlaanderen, p. 136, 147, 156, 281-283
- xiii Statbel: Kerncijfers landbouw 2018: <https://statbel.fgov.be/nl/nieuws/kerncijfers-landbouw-2018>
- xiv EEA. State of nature in the EU. Publication office of the European Union (2015). doi:10.1007/s13398-014-0173-7.2
- xv Pe'er, G. et al. (2014) EU agricultural reform fails on biodiversity. *Science* 344, 1090-1092.
- xvi Hart, K. (2015). Green direct payments: implementation choices of nine Member States and their environmental implications.
- xvii Pe'er, G. et al. (2017) Is the CAP Fit for purpose? An evidence-based fitness-check assessment.
- xviii Ecorys. Modernising and simplifying the CAP - Summary of the results of the public consultation. (2017)
- xix European Court of Auditors (2016). Special Report Spending at least one euro in every five from the EU budget on climate action: ambitious work underway, but at serious risk of falling short.
- xx Food and Agricultural Organization of the United Nations (2017): The state of food security and nutrition in Europe and Central Asia
- xxi European Court of Auditors (2008). Special report - Is Cross Compliance an effective policy?
- xxii Pretty et al. (2018). Global assessment of agricultural system redesign for sustainable intensification. *Nature Sustainability*. Vol 1(441-446)
- xxiii Znaor D., Baret P., de Herde V. ; Antier C. (2017) Les conséquences environnementales et économiques d'une conversion de l'agriculture wallonne vers un modèle sans produits phytopharmaceutiques et à faible apport d'intrants. Étude commandée par le Ministre wallon de l'Environnement. UCL
- xxiv ILO (2018). World Employment Global Outlook 2018. Greening with jobs.